

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN KÖNYVTÁRÁNAK TÖREDÉKE SOPRON SZ. KIR. VÁROS KÖZKÖNYVTÁRÁBAN.

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN, a legnagyobb magyar, korán felismerte a könyv jelentőségét és egész élete folyamán mindig gyarapította könyvtárát, melyet azonban nem dísznek, hanem önnön művelésére szánt. Bizonyítják ezt megmaradt könyvei; legtöbbje látható jeleit viseli magán annak, hogy SZÉCHENYI elolvasta. E könyvtár terjedelméről némi felvilágosítást nyújt BARTFAI SZABÓ LÁSZLÓ annak megmaradt részéről készített címjegyzéke¹ előszavában. Ebben² megemlíti a „valószínűleg még 1860-ban“ készült lajstromot, amelyet azonban nem volt alkalom megtekinteni. E jegyzék 74 ívoldalon 1183 tételt sorol fel, kötet-szám megjelölése nélkül.³ Ezt az adatot kiegészíthetem egy, megállapíthatóan 1860-ban KRAJNER A. közjegyző által készített leltár alapján, amelyet a soproni kir. törvényszék irattára őriz.⁴ Ez a leltár valószínűleg eredetije az említett lajstromnak; 1183 tételben sorolja fel a könyvanyagot és feltünteti a kötetek, illetve füzetek darabszámát, 4356 darabot. A leltár maga 31 összefűzött levélből áll, minden levélen 36 krajcáros okmánybélyeg; a végén a kelet: „Oedenburg 31 december 860. A v. Krajner kön[iglicher] öff[entlicher] Notar.“

Ez a leltár SZÉCHENYI ISTVÁN halála után készült, amikor fia, BÉLA vette át a hitbizományt. BARTFAI SZABÓ említ még egy 1885-ből való statisztikát; tudomásom van egy újabb leltárról, amely 1918-ban készült Nagycenken,⁵ s itt van végül BARTFAI

¹ BARTFAI SZABÓ LÁSZLÓ: *A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának címjegyzéke. VIII. Gróf Széchenyi István könyvtára.* Budapest, 1923.

² I. m. 13. l.

³ I. m. 14. l.

⁴ Nagycenki hitbizományi iratcsomó, 46. sorszám.

⁵ DR. ÖSTÖR JÓZSEF hitbizományi jogtanácsos őrizi, I. b./1918. sz. alatt.

SZABÓ fentemlített címjegyzéke. Hogy ez utóbbi nem mutat fel jelentékenyen több könyvet, annak oly esemény az okozója, amely látszólag semmiképen sem áll összefüggésben SZÉCHENYI ISTVÁN könyvtárával.

1877-ben FRANKENBURG ADOLF több lelkes fiatalemberrel együtt irodalmi társaságot alapított, azzal a céllal, „hogy a tudományokban, irodalomban és művészetben nyilatkozó nemzeti szellemet“¹ ápolják. A társaságot elnevezték „Soproni Irodalmi és Művészeti Körnek“; később, századunk első évtizedében vette fel a „Frankenburg Irodalmi Kör“ nevet. A társaság vezetőségének elsősorban arra volt gondja, hogy egyesületi könyvtárt is létesítsen; e célból — és itt kapcsolódik a Frankenburg Kör története a legnagyobb magyar könyvtárának sorsába — GRÓF SZÉCHENYI BÉLÁHOZ fordultak azzal a kéréssel, hogy a könyvtár alapításához könyvadománnyal járuljon hozzá. A gróf ezt a kérést teljesítette. A Frankenburg Kör feljegyzése szerint² 1744 kötet, később pedig³ még 850 kötet könyvet ajándékozott az egyesületnek. A könyvtár mások adományával is gyarapodott; 1891-ben 3400 kötetből állt.⁴ Nagy bajok voltak azonban elhelyezése körül: az alapítás évétől 1904-ig hosszabb-rövidebb időközökben folyton változott a könyvtár helyisége; 1904-től kezdve pedig „hajléktalan“.⁵ Ebben az évben az egész könyvanyagot a törvényház padlásán raktározták el. Természetes, hogy itt meg is fogyatkozott a könyvállomány, mert az altisztek — állítólag — innen vették a begyűjtéshez szükséges papiroost. 1921-ben vetődött fel ismét a könyvtár kérdése, de eredmény nélkül.⁶ Végre 1927-ben elhatározta a Frankenburg Irodalmi Kör vezetősége, hogy a még megmaradt könyvanyagot letétként átadja *Sopron sz. kir. thj. város közkönyvtárának*. Ez a letét ekkor 2836 darab különböző kötetből és füzetből állt.

A poros, elhanyagolt és össze-vissza hányt könyvtömeg rende-

¹ Soproni Helikon, Sopron, 1927. Frankenburg Irodalmi Kör, 8 l.

² 1877. október 15-i ülés jegyzőkönyvéből.

³ 1878. évi jelentésből.

⁴ 1891. évi jelentésből.

⁵ 1927. évi jelentésből.

⁶ U. o.

zése és rendszerezése hosszú időt vett igénybe; teljesen még ma sincs befejezve. Remélhető azonban, hogy az egész letét részletes katalógusa belátható időn belül meg fog jelenni nyomtatásban. Most csak a könyvtárnak arról a részéről akarok beszámolni, amely GRÓF SZÉCHENYI BÉLA útján a legnagyobb magyar könyvtárából származik.

Teljes bizonyossággal megállapíthatóan 225 mű (282 darab) került ki a SZÉCHENYI-család könyvtárából; ezek tehát azok a könyvek, amelyekben SZÉCHENYI ISTVÁN kezeírása, bélyegzője található; SZÉCHENYINEK ajánlott munkák; saját művei és a SZÉCHENYI-család egyik-másik tagjának nevével ellátott könyvek. A fennmaradó 2554 darab könyv és füzet legnagyobb részéről feltételezhető, hogy szintén a SZÉCHENYIEK könyvtárából származik; mivel azonban ezekben semmiféle ezt bizonyító bejegyzés nincsen, nem sorolhatjuk a SZÉCHENYI-gyűjteménybe.

Az említett 225 mű (282 darab) közül SZÉCHENYI ISTVÁN kezeírását, vagy bélyegzőjét viseli ..... 95 mű, 120 darab,
 a szerző SZÉCHENYINEK szóló sajátkezű ajánlásával ellátott ..... 44 mű, 44 darab,
 SZÉCHENYI munkái ..... 4 mű, 21 darab,
 a SZÉCHENYI-család egyéb tagjainak kezeírását viseli ..... 82 mű, 97 darab.

A könyvek egy része egykorú kötésben van, a többi fűzött példány.

A SZÉCHENYI ISTVÁN könyvtárából származó könyvekben a tulajdonos különböző módon örökítette meg nevét. A 95 műből 47-ben a „SZÉCHENYI“ nevet írta be, de ezt is többféleképpen: „SZÉCHENYI ISTVÁN“; „GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN“; „GR. SZÉCHENYI ISTVÁN“; „SZÉCHENYI“; „SZÉCHENYI IST.“; „GRAF STEPHAN SZÉCHENYI“. 17 műben a tulajdonos bélyegzőjének lenyomatát találjuk. Ez fekvő ovális alakú, széles kerettel, amelyben felül „STEPHAN“, alul „SZÉCHENYI“ látható, jobbról-balról kis csillag. A fekete festékkel készült lenyomat mindenütt meglehetősen tiszta. Nyolc műben Széchenyi kezeírásával csak annyit találunk: „Gelesen“. (Egyik-másikban megjegyzéssel „Miserabel“.) 15 műben ugyanezt magyarul: „Olvastam“. 6 műben emellett a nevet is megtaláljuk, „Olvastam“ vagy „Gelesen. Széchenyi“. Egy

műről pedig úgy lehetett megállapítani hovátartozandóságát, hogy megtaláltam benne HECKENAST könyvkereskedő kísérfeljegyzékét.¹

Kétségtelen tény tehát, hogy ez a 95 mű, valamint a SZÉCHENYINEK dedikált 44 mű valóban a legnagyobb magyar tulajdonát képezte, kezében volt, sőt — mint később látni fogjuk — SZÉCHENYI azokat el is olvasta. Kézenfekvő volt tehát a feltevés, hogy ezeket esetleg naplóiban meg is említi. A könyvanyagnak a naplókkal² való összehasonlítása hozott is némi eredményt.

Az egyik könyvről³ két feljegyzést találunk. Ezek egyike különösen figyelemreméltó azért, mert CRESCENTIÁVAL kapcsolatos; 1829. július 6-án így ír:⁴ „Aloys gelesen 1829. — *schleppend*“. Később, 1829. október 1, 2 és 3-án⁵ (Crescentiához szóló törölt levél megmaradt részlete) „Bleiben Sie hier, so werde ich bald ganz hieher ziehen — Gehen Sie nach Wien so bleibe ich in Zinkendorf... Senden Sie mir die zwey kleinen Romane Olivier und Aloys — und schreiben Sie hinein, ‚Ich bleibe, oder ich gehe‘ — und ich werde beruhigter seyn...“ Hogy CRESCENTIA eleget tett-e SZÉCHENYI kérésének, nem tudni; elég annyi, hogy ez a könyv, amely hivatva volt az említett üzenetet továbbítani, kezünkben van.

1818. október 26-i feljegyzésében hivatkozik HAMMER⁶ egyik művére,⁷ amely szintén birtokunkban van, „Gr. Széchenyi“ jelzéssel ellátva.

1825. augusztus 27-én, a napló oldallapján⁸ ezt a feljegyzést találjuk: „*Doveri dei sudditi verso il loro Monarca gelesen. — Im Constitutionnel wurde dieses Werk viel vorgenommen.*“

¹ A könyv címe: *Megye-hivatalok. Előadja: IFJ. PALUGYAY IMRE.* Pest, Heckenast Gusztáv tulajdona. 1844. A kísérfeljegyzék címzése pedig: „Herr Graf von Széchenyi Hochgeboren“.

² Gróf Széchenyi István naplója. I—V. kötet, Budapest, kiadja a Magyar Történelmi Társulat. 1925, 1926, 1932, 1934, 1937.

³ *Aloys ou le religieux du Mont Saint-Bernard.* Paris, Vezard, 1829.

⁴ Naplók III. 321. l.

⁵ Naplók III. 360. l.

⁶ HAMMER-PURGSTALL, JOSEPH Freiherr v. (1774—1856) osztrák orientalista.

⁷ *Topographische Ansichten, gesammelt auf einer Reise in die Levante* von JOSEPH VON HAMMER. Wien, C. Schaumburg, 1811.

⁸ Naplók II. 596. l.

men. — *Zum Beispiel. I superiori hanno ricevuto la loro potestà da Dio.*¹ Ezt a könyvet elemi iskolai olvasókönyvnek szánta az osztrák hódító. VISZOTA ezzel kapcsolatban ezt írja:² „Az elemi iskolai könyvet az osztrák kormányzat adta ki Lombardiában, hogy a népbe az osztrák felsőbbség iránti tiszteletet beoltsa. Ezért tárgyalhatta a francia alkotmányos irányú és ellenzéki Constitutionnel és ezért idézi az alkotmányos és ellenzéki érzelmű Széchenyi.“ A könyv címlapján SZÉCHENYI kezeírása: „Gelesen.“

Az 1825. január 14-i feljegyzések³ között találjuk a következőt: „*King Lear gelesen.*“ Ez a könyv⁴ Széchenyié volt-e, csak feltételezhető, mert két más családtag nevét találjuk benne: „Countess EMILY SZÉCHENYI“ és egyszerű, címerpajzszerű ex-librisen: „CAROLINE SZÉCHENYI.“ Ha azonban tekintetbe vesszük, hogy BARTFAI SZABÓ említett katalógusában ez a könyv nem szerepel, naplójában pedig megemlíti, nagyon valószínűnek tartom, hogy a birtokunkban lévő, említett könyv az a példány, amelyet SZÉCHENYI olvasott.

A gyűjtemény egy másik kötetéről is megemlékezik 1831. november 4-i bejegyzésében,⁵ ahol a következőket találjuk: „*Gelesen Freymüthige Bemerkungen ect. Wechsel und Prozess-Ordnung Bernard von Wachtler.*“ Ezt a könyvet⁶ a szerző SZÉCHENYINEK ajánlotta, amint azt az előzéklapon található, rossz magyarsággal, iromba betűkkel megírt dedikáció bizonyítja: „Méltóságos Grof Széchenyi Istvánnak igazi tisztelettrül ajánlja a Szerző.“ SZÉCHENYI behatóan foglalkozhatott ezzel a munkával. A címlapra ráírta: „Gelesen.“ Belül számtalan marginális jelet találunk, amelyek mutatják, hogy a könyv tárgya érdekelte. Ilyen margi-

¹ *Doveri dei sudditi verso il loro monarca per istruzione ed esercizio di lettura nella seconda classe delle scuole elementari.* Milano, 1824. Dall'Imperiale Regia Stamperia. Az idézett részt l. 5. lapon.

² Naplók I. 375. l.

³ Naplók II. 522. l.

⁴ Bells Edition. *King Lear.* By WILLIAM SHAKSPERE. London, John Bell, 1788.

⁵ Naplók IV. 229. l.

⁶ *Freymüthige Bemerkungen zu dem Entwurfe einer Wechsel- und Prozess-Ordnung für das Königreich Ungarn, und zu einigen damit verwandten Gegenständen von BERNARD VON WACHTLER.* Pressburg, Landerer, 1831.

nális jeleket egyébként sok más könyvben is találunk; oly jellegzetesek ezek és egyformák, hogy nem származhatnak más kéztől.¹

Néhány ilyen megjelzett helyet idézek egyik-másik munkából, mert ezek SZÉCHENYI lelkivilágára rendkívül jellemzők. A már említett *Aloys* című regény 47. lapján még széljegyzettel is kíséri a következő kitélt: „*Quel bonheur peut éгалer celui qu'on se promet à dix-sept ans! Ah! ce n'est pas en ce monde que Dieu tient parole à la jeunesse.*“ Erre SZÉCHENYI megjegyzi „*c'est bien vrai*“.

A szintén említett *Doveri dei sudditi* című olvasókönyvben² többek között megjelezte azokat a részeket, amelyekre a fentebb idézett naplójegyzet is vonatkozik³ (5. l.): 4. D[omande]: *Che cosa dice S. Paolo nell' Epistola a' Romani? — R[isposta]: Dice: Non vi è potestà la quale non venga da Dio; onde le potestà che vi sono, sono state da Dio ordinate. (Epis. a' Rom., cap. XIII. v. 1.)*“ Továbbá a 6. lapon: „10., D.: *Tutti i Regnanti hanno eglino la loro potestà da Dio? — R.: Si: tutti i Regnanti, sie che pervengano al governo per diritto ereditario, sia che vi pervengano per elezione, hanno la loro potestà da Dio.*“ Ugyanott még: „11. D.: *Perchè gl'Imperatori, i Re e gli al tri Superiori hanno la loro potestà da Dio? — R.: Gl'Imperatori, i Re e gli altri Superiori hanno la loro potestà da Dio, perchè fanno le veci di Dio sulla terra.*“

Figyelemreméltó FARCY munkájában⁴ két megkérdőjelezett

¹ Sok ilyen jelzés van a következő művekben: *De la culture du murier*, par Matthieu Bonafous. Paris, 1827.; Néhány észrevétel BÁRÓ WESSELÉNYI-nek ezen munkájára, „*Szózat a' magyar és szláv nemzetiség' ügyében*“ és *a' magyar és szlávokhoz intézett tanács egy idegen baráttól*. Lipcse, Wigand, 1843.; *Gesetz-Artikel des ungarischen Reichstages 1847/8*. Nach der ungarischen Original-Ausgabe übersetzt. Pest, 1848., Landerer & Heckenast.; *De la situation de la Papauté au 1er janvier 1860*. par M. SAINT-MARC GIRARDIN. Paris, Charpentier, 1860. (ez egyébként a SZÉCHENYI által életében legutoljára olvasott könyvek közé tartozik, hisz SZÉCHENYI 1860. április 7-én már meghalt!); *Az országgyűlés rendszerezéséről*. Írta ZIRNYI JÓZSEF, Pest, 1847. Heckenast.; *Nelson* par A. DE LAMARTINE. Paris, Hachette, 1853.

² L. a 117. lap 1. jegyzetét.

³ A feljebbvalóknak Istentől nyert hatalmát magyarázza itt a tankönyv.

⁴ *Etudes politiques*. De l'aristocratie anglaise, de la démocratie américaine, et de la libéralité des institutions françaises par CHARLES FARCY. Paris, 1843.

hely: 40. lapon: „... deux motifs rendent fort rare cet acte de la vindicte publique. Le premier réside dans cette aristocratie arrogante et forte...“ Az 50. lapon pedig: „Si la population pauvre de la France est moins misérable que la population pauvre de l'Angleterre, c'est parce que la France est plus agricole que manufacturière.“

Vajjon mit érzett a legnagyobb magyar, amikor szarkasztikus kérdőjelet rakott az ilyen frázisok mellé¹ (16. l.): „Wie stolz, Oesterreich anzugehören — alsdann der erste, edelste, gebildetste Staat der Welt — würde Ungar, Böhme und Italiener jubelnd rufen: „Ich bin ein Oesterreicher!“ A másik kérdőjel inkább haragos felkiáltójel lehetne:² „Und so werden die Ungarn als *Magyaren*... nie gross, gewiss aber dann es werden... unter der gemeinsamen schirmenden Aegide des Kaiserhauses.“

Rendkívül felkelthette SZÉCHENYI érdeklődését WILDNER könyve;³ de nemcsak érdeklődését keltette föl, hanem úgylátszik kihívta haragját is. Epés, ironikus széljegyzetekkel kíséri a szerző mondanivalóját, nem is szólván a rengeteg marginális jelzésről, ékekről, kérdő- és felkiáltójelekről stb. A széljegyzeteket közlöm: a 22. lapon WILDNER több-kevesebb diplomáciával hízeleg a főnemességnek; mire SZÉCHENYI a margón gúnyosan megjegyzi: „*Ab le séducteur!*“ Más helyütt, a 25. lapon WILDNER magyarozatát igyekszik adni annak, hogy miért oly csekély Magyarországon az állam jövedelme; SZÉCHENYI szerint ez „*Ist keine Antwort*“. Amikor pedig a szerző (39. lapon) Magyarország és Ausztria „családi viszonyáról zeng dicshimnusz, mondván: „Dieses wahrhaft *anziehende* Familienverhältnis“, SZÉCHENYI epésen odaveti: „*ausziehend — habaha!*“ Maliciózus, kissé lenéző mosollyal inti le WILDNERT, amikor ez utóbbi azt írja (47. lapon): „Möge dieser innige Wunsch⁴ sich allmählig — ich

¹ *Guter Rath für Oesterreich. Mit Bezugnahme auf das Programm der liberalen Partei in Ungarn.* Leipzig, 1847, 16 l.

² I. m. 17. l.

³ *Ein Haupthinderniss des Fortschrittes in Ungarn.* Dargestellt von DR. IGNAZ WILDNER Edlen von Maithstein. Wien, 1842.

⁴ Magyarország és Ausztria testvéri együttműködésére irányuló kívánság.

*protestire*¹ gegen allen voreiligen Sprung! — realisieren . . .“, a lap szélére írván: „*Ejnye!*“

A SZÉCHENYINEK dedikált könyvek közt is akadnak olyanok, amelyekre a naplókban utalást találunk. Pontosabban, nem a könyvre vonatkoznak ezek az utalások, hanem azok szerzőjére, akiket SZÉCHENYI ismert.

Egyik SCHOEPP (MÉREI) Ágost, orvos, aki soproni vonatkozásban is érdekel bennünket, mivel az itteni ág. ev. líceumban járta a gimnáziumot.² SCHOEPP 1805. szeptember 24-én született Győrött; irodalmi téren is nagy tevékenységet fejtett ki.³ Nekünk két munkája van meg, mind a kettőt SZÉCHENYINEK szóló dedikációval látta el;⁴ SCHOEPP neve a naplókban először 1837. július 24-én fordul elő.⁵ „Essen früher wegen Schöpfs Établissement. Ich und Cr[escence] und Tasner gehen hin. Es ist gut, wird sich aber nicht erhalten, denn er ist zu ‚Grosser Herr‘. Itt arról az ortopédiai intézetről van szó, melyet SCHOEPP 1836-ban nyitott Pesten; SZÉCHENYI jóslata, „wird sich aber nicht erhalten“, valóra is vált, bár másképp, mint a legnagyobb magyar azt gondolta: 1838-ban ugyanis az árvíz elpusztította.⁶ 1837. december 28-án:⁷ „Schöpf isst bei uns.“ 1840. december 21-én:⁸ „Magyar Academia. Ich praesidire. Jerney liest vor. Schöpf bringt uns 15 Schinglete und spricht lang und breit.“ SCHOEPP ezen az ülésen, VISZOTA szerint,⁹ a kancsalság műtétéről olvastott fel (amiről könyvet is írt).¹⁰ A *Schinglete*, vagy *Scheanglete* bécsi kifejezés, a m. *kancsal*.

¹ SZÉCHENYI ezt a szót alá is húzta.

² SZINNYEI JÓZSEF: *Magyar írók élete és munkái*, VIII. köt. 1096 l.

³ SZINNYEI u. o. 14 megjelent munkáját sorolja fel.

⁴ *Orvosi rendszerek-, gyógymódok-, 's némelly rokon tárgyáról*. Írta SCHOEPP AUGUSZT, Pest, Eggenberger, 1835. Kézírásos, SZÉCHENYINEK címzett dedikáció. — Néhány szó általánosan megalapult ártalmas gyermeknevelési hiányok körül magyar szülőkhöz. Írta SCHOEPP AUGUSZT. Pest, Landerer & Heckenast, 1844. — Ehhez a könyvhöz SCHOEPP hosszú, négyoldalas ajánlólevelet mellékel.

⁵ Naplók V. 104 l.

⁶ SZINNYEI u. o.

⁷ Naplók V. 142. l.

⁸ Naplók V. 432. l.

⁹ Naplók u. o. jegyzet.

¹⁰ SZINNYEI u. o.

A naplókban található feljegyzések világot vetnek SCHOEPP ajánló levelének¹ egyik kitételére. SCHOEPP többek közt azt írja ebben a levélben: „A méltóságos Gróf úr tudományunk s mesterségünk nem nagy tisztelője, de joggal is...“, továbbá: „Magam is nemes családjában mesterségünk díszét tán nem mozdítottam elő.“ E levél 1844. február 17-én kelt. SCHOEPP nevével gyakran találkozunk a naplókban.²

Birtokunkban van még egy, SZÉCHENYINEK dedikált könyv;³ írója TITTEL PÁL, a budai csillagvizsgáló igazgatója („Szent Gellért hegyi tsillag ór torony előljárója.“) Erről emlékezik meg SZÉCHENYI naplójában 1831. augusztus 27-én,⁴ amikor a kolera terjedéséről ír: „Tittel habe sie bekommen.“ Eszerint SZÉCHENYI ekkor vette csak hírül, hogy TITTEL megkapta a kolerát, holott a tudós pap már előző napon, augusztus 26-án meghalt. A hírszolgálat akkori kezdetleges állapota mellett érthető, hogy SZÉCHENYI még csak bizonytalan hírt kapott TITTEL betegségről, amikor az már meghalt.

A gyűjtemény egyik legértékesebb és legérdekesebb darabja egy kézirat, amelyet szerzője SZÉCHENYINEK dedikált azzal a szándékkal, hogy abban kifejtett eszméit az alapítandó katonai nevelőintézet létesítésénél felhasználja. Egy derék katona volt az, aki önzetlenül ajánlotta fel munkáját a köz érdekében. A kis füzet címlapja így szól: „Észrevételek a' Posonyi Diétán 1808 esztendőben Sz. András Havának 5^{ik} napján hozott VII^{ik} Articulus szerént Váczon a' Ludovica' Academia' felállléttásának Módjáról. Bebesi Bebesy Ferentz Tiszteletbéli c. k. Fő hadnagy által. Szécsenyben Nemes Neograd vármegyében 1826^{ik} Esztendőben.“ BEBESY a munkát, mint említettem, SZÉCHENYI ISTVÁNNAK, „a Haza boldogíttására tzelzó Tudományok előmozdítottójának“ ajánlja. Ezt a kéziratot a Ludovika Akadémia történeté-

¹ L. 120. lap, 4. jegyzet.

² Naplók V. 525. l., V. 526. l., V. 528. l., V. 534. l., V. 535. l., V. 543. l., V. 554. l., V. 558. l., V. 562. l., V. 693. l.

³ Rövid tudósítás a Buda-Pesti toronyórák regulázása végett adandó jelek idejéről s módjáról, négy közhasznú tábla toldalékkal. Buda, 1830.

⁴ Naplók IV. 204. l.

nek¹ szerkesztői a soproni közkönyvtártól kölcsönkapták és² ismertették is.

SZÉCHENYI-gyűjteményünkben, mint említettem, van még 82 oly könyv, amely a SZÉCHENYI-család egy-egy tagjának tulajdona volt; még pedig: gróf SZÉCHENYI BÉLÁÉ 54, gróf SZÉCHENYI ÖDÖNÉ 15, ZICHY grófné, sz. SZÉCHENYI grófnőé 2, gróf SZÉCHENYI EMILIA KAROLINÁÉ 1, gróf ZICHY IMRE — FERENCÉ 1, gróf ZICHY KÁROLYÉ 2, gróf ZICHYÉ 1, gróf ZICHY ALADÁRÉ (ALFRÉDÉ) 5, gróf ZICHY ZSÓFIÁÉ 1 kötet.

A könyvek sorsát irányító végzet úgy intézte, hogy ezek a könyvek, amelyeken lépten-nyomon megtaláljuk a legnagyobb magyar kihűlt kezének nyomát, amelyek ennek a lángszellemnek táplálékot szolgáltatottak, megmaradtak és szerény kis gyűjteményben Sopron sz. kir. thj. város közkönyvtárát ékesítik. Ezek a könyvek magukban véve nem jelentenek nagy bibliofil értéket, de az a tény, hogy gróf SZÉCHENYI ISTVÁN könyvtárából származnak, megadja az értéküket. Minden magyarnak megilletődött lélekkel és meghatott tisztelettel kell állnia gyűjteményünk egyik említett darabja előtt; GIRARDIN könyve ez. 1860-ban jelent meg ez a munka, és borítólapján a reszkető kézzel, tintával írt szavakat találjuk: „*Gr. Széchenyi István. Gelesen. Miserabel.*“ Kevéssel tragikus halála előtt írhatta ezt döblingi fogságában. Még itt is, betegen, elhagyatottan, lelkiismeretesen elolvasta ezt a könyvet, lapjait sűrűn ellepik jellegzetes marginális jegyei: ékek, kereszttek, kérdőjelek.

Ez a néhány, reszkető kézzel írt sor szinte végrendeletként hat. Végső intelem ez a magyar nemzethez: Szeresd a könyvet! Olvass! Tanulj! A legnagyobb magyar utolsó napjaiban, testben megrokkanva, lélekben megtörve, még mindig példát nyújtott nekünk, hogy a könyv mindig, minden körülmények között leg-hívebb barátunk, vigasztalásunk, menedékünk.

RADÓ ISTVÁN.

¹ *A magyar kir. honvéd Ludovika-akadémia története.* Szerk. BACHÓ LÁSZLÓ, Budapest, 1930.

² I. m. 64. l